

The inadmissibility of defamation as a personal non-property right of a legal entity and the problems of its protection

Недопустимість дифамації як особисте немайнове право юридичної особи і проблеми його захисту

Sofia Popova

Key words:

defamation, business reputation, personal property right, legal entity, protection.

Ключові слова:

дифамація, ділова репутація, особисте немайнове право, юридична особа, захист.

Можливість задоволення учасниками цивільного обороту своїх законних інтересів доволі часто нерозривно пов'язана з функціонуванням юридичних осіб. Їх діяльність завжди передбачає досягнення якоїсь спільної мети. Тому дослідження проблем здійснення юридичними особами своїх прав, зокрема особистих немайнових прав, а також їх захист від протиправних посягань є необхідним для запобігання завданню шкоди їх інтересам.

Питання регулювання особистих немайнових прав юридичних осіб було й залишається сьогодні одним із пріоритетних і одночасно малодосліджених у цивілістичній науці. У сучасному суспільстві, особливо у зв'язку з глобалізаційними процесами, відбувається постійне поширення, передача і обмін інформацією, яка формує у соціумі певну точку зору, складає позитивне враження про особу або псує її репутацію. Інколи засоби масової інформації або користувачі соціальних мереж не фільтрують відомості або факти, які їм стають відомі, і публікують неправдиву інформацію про особу, у тому числі про юридичну особу. Це призводить до того, що остання як індивідуальний суб'єкт має відстоювати свої права, зокрема, забезпечувати недоступність приватних відомостей і захищати свою репутацію у зв'язку з їх розкриттям або неправильним тлумаченням. Тому у зв'язку з бурхливим розвитком немайнових відносин, а також способів захисту особистих немайнових прав необхідно визначити, що насправді розуміється під поширенням неправдивих відомостей (дифамація) у цивільному праві України, які проблеми його захисту і чи можна вважати недопустимість дифамації особистим немайновим правом юридичної особи.

На противагу порушенню прав учасників суспільних відносин щодо оприлюднення інформації, яка паплюжить їх честь, гідність і ділову репутацію, пріоритетом держави є захист свободи слова і усіх пов'язаних із нею прав. Вступивши до Ради Європи, Україна відкрила для своїх громадян та інших осіб європейську систему захисту, для якої свобода вираження поглядів є основною засадою демократичного суспільства. Законодавство, яким мають регулюватися ці питання, покликане збалансувати право на свободу слова й репутацію зазвичай на користь останньої, однак протягом останнього часу в ліберальних демократичних державах акцент поступово зміщується в бік свободи слова, що великою мірою залежить від конституційних, історичних та соціальних факторів¹.

Інформація – це інструмент та ресурс учасників суспільних відносин, володіння або розпорядження якими вимагає відповідальності. Вільне вираження поглядів або поширення інформації може завдати шкоди правам інших осіб. У демократичних країнах гарантія права свободи вираження поглядів має забезпечуватися повною мірою та обмежуватися лише тоді, коли це стосується репутації. У ч. 2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що здійснення свобод, які стосуються вільного вираження поглядів, оскільки вони пов'язані з обов'язками і відповідальністю, можуть бути предметом таких формальностей, умов і обмежень або санкцій, що встановлені законом і є необхідними у демократичному суспільстві для захисту репутації або прав інших осіб².

¹ Твердохліб О.С. Дифамація в публічній сфері України та проблеми її подолання. Університетські наукові записки. 2017. № 4. С. 38. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN>.

² Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Сьогодні дуже часто трапляються ситуації, коли використання інформації про організацію засобами масової інформації призводить до негативних наслідків для юридичної особи, які погіршують її внутрішній клімат, змінюють відношення до неї у суспільстві, також сіють сумнів у професіоналізмі такої юридичної особи, а отже, псують її репутацію. Відповідно, це явище знайшло своє відображення у терміні «дифамація». Вітчизняні науковці виділяють дифамацію як окремий інститут, хоча нормативного закріплення цього поняття у законодавстві немає.

Дифамація – це термін, який використовується як узагальнюючий щодо різних видів порушень таких особистих немайнових прав, як честь, гідність, ділова репутація та добре ім'я. Твердження про який-небудь факт є дифамацією лише за умови, якщо воно: неправдиве; оперує фактичними даними; шкідливе; завдає збитків репутації конкретної особи; а це означає, що заперечуване твердження було прочитано, почуто або побачено іншими особами. У багатьох країнах закони про дифамацію не відповідають цьому визначенню³.

У широкому розумінні дифамацію визначають як применшення гідності у непристойній формі або шляхом поширення завідомо неправдивих відомостей, що не відповідають дійсності. Також під дифамацією розуміють поширення третіми особами відомостей, які за певних обставин можуть спричинити несприятливу оцінку особистості в очах оточення. Отже, дифамація – це загальноприйнятий у більшості країн світу юридичний термін, під яким розуміють правопорушення у вигляді поширення, вимовлення слів чи публікації відомостей, що не відповідають дійсності, які порочать честь, гідність та ділову репутацію потерпілого.

Проте дифамація – це правопорушення, яке діє на репутацію особи. А що таке репутація? Під репутацією мається на увазі загальне ставлення до особи у певному суспільстві. Здається, що дифамація є похідною з порушення права на недоторканність ділової репутації (є її складником). Хоча саме з визначення дифамації можна побачити, що саме дифамаційні процеси псують ділову репутацію. Дійсно, поширення недостовірної інформації про особу є також і порушенням права на недоторканність ділової репутації. Але якщо дифамація тягне за собою зміну ставлення до особи в цілому, то порушення права на недоторканність ділової репутації буде тягти за собою негативні наслідки у вигляді сумнівів у її професіоналізмі, що у комерційних організаціях приведе до матеріальних збитків. Варто додати, що дифамація як самостійний делікт буде визнаватися тоді, коли вже буде доведений факт завдання збитків репутації особи. Щодо ділової репутації, то це те, як сприймає внутрішнє середовище діяльність товариства, та його самооцінка (сприйняття товариства його працівниками) загалом. Така категорія є складником внутрішнього середовища, організаційної культури, що може впливати на формування ділової репутації юридичної особи, але не становити її структурний складник. Щодо дифамації, то вона впливає на репутацію, яка є лише зовнішньою оцінкою⁴. Тобто ділова репутація є більш звуженим поняттям, і їй також завдається шкода на підставі дифамації. Ці питання варто детально вивчити у подальших наукових дослідженнях у зв'язку з тим, що недопустимість дифамації через свої ознаки розкривається як особисте немайнове право юридичної особи.

Недопустимість дифамації, як і особисте немайнове право юридичних осіб, є абсолютним правом, адже вони мають визнаватися іншими особами, а їх зміст зводиться до можливості вимагати дотримання зобов'язаними особами встановленої законом заборони порушення цих прав.

Ще однією спільною ознакою досліджуваних прав є наявність специфічних підстав виникнення. Право на недопустимість дифамації виникає, якщо особа поширює неправдиві відомості у ЗМІ, які прочитали, почули або побачили інші особи, і це завдало шкоди особі. Це право перегукується з правом на спростування неправдивих відомостей, проте підставою його виникнення є факт встановлення судом зазначеної інформації недостовірною.

Недопустимість дифамації спрямована на задоволення майнового і немайнового інтересу, адже дифамація – це делікт, який полягає у завданні шкоди особі у вигляді матеріальних збитків через псування репутації, негативного ставлення суспільства до організації, а в результаті – порушення права на честь, гідність і ділову репутацію. Очевидно, що юридична особа як штучне утворення не володіє свідомістю, тому не здатна оцінювати, усвідомлювати, осмислювати, переживати тощо. Неможливість володіти таким

³ Стисло про дифамацію: Основні концепції законодавства про захист репутації / Посібник Інституту Медіа Права. URL: http://rechtsdialog.org/images/2015/10/Training/Materials/Dyfamatsia_Artikel19.pdf.

⁴ Михальчишин Н.Л. Ділова репутація підприємств як засіб забезпечення прибутковості на товарних ринках. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. № 835. С. 78. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33791/1/12-76-81.pdf>.

об'єктом, як гідність, вказує на нездатність юридичної особи виступати носієм права на повагу до гідності. На відміну від гідності, товариство може отримати зовнішню оцінку, тобто бути оціненим іншими, зокрема через його діяльність. Така можливість свідчить про здатність юридичної особи виступати носієм честі, а як наслідок – права на її повагу⁵. Тобто відновлення права на честь і ділову репутацію або запобігання її порушенню є нічим іншим, як немайновим інтересом юридичної особи. До того ж попередження упущеної вигоди, втрати контрагентів через дифамацію є майновим інтересом.

Невичерпність як ознака стосується особистих немайнових прав загалом, адже їх перелік не може бути визначеним у зв'язку з постійним економічним прогресом та розвитком законодавства. Проте ця риса характеризує недопустимість дифамації у тому, що з кожним роком ознак для її детального визначення (недостовірність, публічність тощо) стає все більше через прерогативу свободи слова і вільного вираження поглядів. Держава намагається підтримувати рівновагу між забезпеченням вільного висловлення своїх переконань і дотриманням права осіб на бездоганну репутацію.

Щодо можливості набуття економічного змісту, то ця ознака притаманна не всім особистим немайновим правам і можна стверджувати, що недопустимість дифамації нею не характеризується.

Проте для того щоб право на недопустимість дифамації можна було назвати особистим немайновим, найперше воно має бути особистим і немайновим, що передусім розкриває такі ознаки, як індивідуалізація і невіддільність. Особисте – означає, що право є невіддільним від індивідуального суб'єкта, тобто не може існувати у відриві від нього без його згоди, невіддільним, тобто ніхто не може бути позбавлений свого права. Сьогодні, незважаючи на активне залучення об'єктів особистих немайнових прав до товарообігу, здебільшого невіддільність, нерозривний зв'язок з їх носієм у літературі визначається як єдина функціональна властивість цих благ, що називається нетоварністю⁶. Індивідуалізація своєю чергою вказує на те, що особа, яку піддають дифамації, є самостійним учасником суспільних відносин і виділяється своїми персональними рисами, які допомагають ідентифікувати її серед інших. Щодо немайновості, то ця ознака застосовується до усіх прав, які не служать справі безпосереднього задоволення майнових інтересів його носія, та не може бути включена до його активів. Таким чином, можна стверджувати, що недопустимість дифамації є особистим немайновим правом юридичної особи, адже відповідає усім його ознакам.

Однак, на відміну від нормативних актів, які містять положення щодо захисту ділової репутації, українське законодавство не має у переліку особистих немайнових прав юридичних осіб такого права, як недопустимість дифамації, і навіть не вживає цей термін, а норми, які можна застосувати для протекції від поширення неправдивої інформації, є недосконалими, а також не прописані механізми захисту юридичною особою проти поширення у ЗМІ неправдивої інформації. Це створює певні проблеми охорони зазначених прав, їх розмежування і створення балансу між свободою слова, вільним вираженням своїх поглядів і збереженням хорошої репутації. У цей час в Україні, у зв'язку з бажанням вступити у Євросоюз, є міжнародно-правові зобов'язання з імплементації європейського законодавства, де права людини регулюються більш детально, є правила і стандарти захисту від дифамації, прописані норми відповідальності за нанесення шкоди. Слід звернути увагу, що у багатьох країнах є власні нормативні акти про дифамацію, але вони стосуються лише фізичних осіб. Натомість в українському законодавстві відсутнє формулювання такого поняття.

Варто зазначити, що у розділі «Визначення дифамації. Принципи свободи вираження поглядів і захисту репутації» Міжнародних стандартів забезпечення свободи вираження поглядів у деяких положеннях згадується юридична особа, або не заперечується те, що вона є суб'єктом захисту на рівні з фізичною особою. Зокрема, у п. а Принципу 2 зазначено, що закони з питань дифамації є безпідставними, якщо їхня справжня мета і результат чітко не зводяться до захисту окремих осіб (або суб'єктів, які мають право подавати позов і відповідати в суді). У коментарі до Принципу 19 зазначено, що у деяких випадках впливові у політичному відношенні фізичні і юридичні особи порушували справи з питань дифамації, навіть якщо в них не було жодних перспектив їх виграти з тим, щоб запобігти критиці своїх дій з боку засобів масової

⁵ Жорнокуй Ю.М. Слипченко С.А. Личные неимущественные права юридического лица. Очерки права компаний: сборник статей / под общ. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : «ЭКУС», «Цивилистическая платформа», 2019. С. 139.

⁶ Красавчикова Л.О. Понятие и система личных неимущественных прав граждан (физических лиц) в гражданском праве Российской Федерации. Уральские военные вести. Екатеринбург, 1994. С. 12.

інформації⁷. Це є твердженням того, що юридична особа як самостійний суб'єкт права має право на недопустимість дифамації. Вітчизняні науковці також підтримують думку про те, що піддаватися дифамації може й організація⁸.

Незважаючи на те, що більшість нормативно-правових актів іноземних держав не містять згадки про наявність у юридичних осіб особистих немайнових прав, у них є положення про дифамацію щодо організацій. Відділ засобів масової інформації Генеральної дирекції з прав людини Ради Європи дослідив форми відповідальності та юрисдикційні питання у застосуванні цивільних та адміністративних законів про дифамацію у її державах-членах у своєму методичному посібнику. Наприклад, у Хорватії у цивільних справах матеріальна компенсація моральної шкоди, завданої дифамацією, може бути відшкодована лише фізичним особам. Адже у хорватській правовій системі юридичні особи, за визначенням, не можуть зазнавати душевних страждань і страху, які б виправдовували матеріальне відшкодування. Проте юридичним особам на підставі юридичного обґрунтування може бути призначена лише компенсація за фактично понесені та встановлені матеріальні збитки, заподіяні деякою опублікованою інформацією (яку надзвичайно важко довести, тому такі справи зустрічаються дуже рідко і завершуються зазвичай невдало). Попри це, порушником права на недопустимість дифамації може бути не лише автор наклепницької статті, фізична особа, а також юридична особа, тобто господарські товариства, торговельні спілки, політичні партії, різні об'єднання громадян, навіть органи, які не мають статусу юридичних осіб, як уряд чи міністерства⁹.

Відповідно до цивільного законодавства Болгарії юридичні особи є суб'єктами права на захист своїх прав через образу, наклеп і дифамацію. Проте, оскільки у Хорватії юридичні особи можуть вимагати лише відшкодування матеріальної шкоди¹⁰. У Вірменії юридична особа є суб'єктом права на захист лише від порушення права на недоторканність ділової репутації. Також законодавство цієї країни не містить окремих норм, які присвячені захисту особистих немайнових прав юридичних осіб, але вказує на те, що правила щодо захисту ділової репутації громадянина застосовуються відповідно до юридичної особи¹¹. На відміну від вищезгаданих держав, у Боснії і Герцеговині є окремий нормативно-правовий акт, який регулює захист від поширення недостовірної інформації про особу, це Закон проти дифамації, у якому є окремі положення, які регулюють винятково захист прав юридичними особами¹².

В Україні відсутнє нормативне регулювання дифамації, проте суди застосовують це поняття у своїх рішеннях, зокрема щодо захисту юридичної особи. Наприклад, Господарський суд Волинської області у справі № 903/297/19 від 20.11.2019 р. задовольнив позов ТОВ «Казкова оселя» про визнання недостовірної інформації такою, що принижує його ділову репутацію. У своєму рішенні суд підтримав доводи позивача, що проти нього було здійснено дифамацію і прийняв докази порушення особистого немайнового права особи¹³. Як зазначалося раніше, правопорушення визнається дифамацією лише тоді, коли поширені відомості були дійсно неправдивими і оперували фактичними даними, на відміну від спростування недостовірної інформації, яку ще потрібно відокремити від оціночних суджень. Так, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 209/4925/13-ц від 03.10.2019 р. досліджував питання захисту ділової репутації юридичної особи, зокрема зазначив, що поширені щодо позивача висловлювання не містять фактичних даних щодо певних подій, а є реалізацією права відповідача на вільне висловлювання своїх поглядів і є оціночними судженнями, які не підлягають спростуванню¹⁴. Законодавством визначено, що оціночними судженнями, за винятком образи чи наклепу, є висловлювання,

⁷ Міжнародні стандарти забезпечення свободи вираження поглядів / Збірник публікацій Артикалю 19 / За ред. Т. Шевченка, Т. Олексюк, Київ : «Фенікс», 2008. С. 58, 60. URL: https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/userimages/book_files/Freedom%20of%20expressions_A19.pdf.

⁸ Каблак П.І. Дифамація як спосіб незаконного впливу. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В.Г. Гончаренко, П.П. Андрушко, Т.П. Базова та ін. ; за ред. В.Г. Гончаренка. 2-ге вид., стереотипне. Київ : Либідь, 2004. 320 с.

⁹ Defamation and Freedom of Expression. Media Division Directorate General of Human Rights. Strasbourg, March 2003. С. 26–27, 60–61. URL: <https://rm.coe.int/1680483b2d>.

¹⁰ Defamation and Freedom of Expression. Media Division Directorate General of Human Rights. Strasbourg, March 2003. С. 17–18. URL: <https://rm.coe.int/1680483b2d>.

¹¹ Defamation and Freedom of Expression. Media Division Directorate General of Human Rights. Strasbourg, March 2003. С. 55. URL: <https://rm.coe.int/1680483b2d>.

¹² Defamation and Freedom of Expression. Media Division Directorate General of Human Rights. Strasbourg, March 2003. С. 59. URL: <https://rm.coe.int/1680483b2d>.

¹³ Рішення Верховного Суду у справі № 903/297/19 від 20.11.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85935908>.

¹⁴ Постанова Верховного Суду у справі №209/4925/13-ц від 03.10.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84725984>.

які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема гіпербол, алегорій, сатири. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості¹⁵.

Варто зазначити, що дифамація – це вже підтверджений делікт, у якому є правопорушник і потерпілий, а також причинний зв'язок між тим, які неправдиві відомості поширила одна особа про іншу у засобах масової інформації з негативною метою, і що ці відомості стосуються саме потерпілого. Тому, коли позивач звертається до суду за захистом свого права, він має вказати відповідача. Щодо положень про поширення недостовірної інформації, які містяться у Цивільному кодексі України, то для визнання її неправдивою можна звернутися до суду у порядку окремого провадження, якщо відповідач невідомий, особливо, коли поширення можливе, наприклад, шляхом анонімних листів, телефонних дзвінків, псевдоанонімних звернень. Це ж стосується поширення інформації про зникнення людини безвісти або її смерті, чи банкрутство юридичної особи, поширеної в мережі Інтернет особою, яку неможливо ідентифікувати. Разом з тим такі звернення до суду з заявами заінтересованих осіб про встановлення факту поширення про них неправдивої інформації та спростування такої інформації мають бути підтверджені доказами про те, що особу, яка поширила недостовірну інформацію, встановити немає можливості¹⁶.

Отже, на підставі вищезазначеного, можна стверджувати, що дифамація – правопорушення, яке полягає у поширенні неправдивих відомостей про особу або таких, що не відповідають дійсності, прочитано, почуто або побачено іншими особами, оперують фактичними даними, завдають моральної або матеріальної шкоди та порочать честь, гідність та ділову репутацію потерпілого. Недопустимість дифамації можна вважати особистим немайновим правом юридичної особи, адже це право є абсолютним, невіддільним, індивідуалізованим, спрямовано на задоволення майнового і немайнового інтересу, має специфічну підставу виникнення, є невичерпним і власне немайновим, хоча його порушення і породжує завдання шкоди її іншим супутнім особистим немайновим правам, а саме честі і ділової репутації.

Звичайно, українська правова система містить чимало проблем щодо захисту від дифамації, таких як недосконалість законодавчого регулювання, у тому числі у зв'язку з відсутністю терміна «дифамація», необхідністю дотримання балансу між свободою слова і правом на репутацію, розмежування фактичних тверджень і оціночних суджень. Проте дослідження зазначених питань допомагає визначити вектори подальшого розвитку і пропозицій для законодавчих змін.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню питання дифамації, вивченню її поняття, у тому числі визначенню недопустимості дифамації як особистого немайнового права юридичної особи. На основі проведеного аналізу встановлені його ознаки та проблеми захисту учасників суспільних відносин від дифамації.

Summary

The article is devoted to the study of issues of defamation, which requires its concept, then it left inadmissible defamation, as it was non-property legal entities. On the basis of the conducted analysis its signs and problems of protection of participants of public relations from defamation are established.

Використана література:

1. Твердохліб О.С. Дифамація в публічній сфері України та проблеми її подолання. *Університетські наукові записки*. 2017. № 4. С. 35–45. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>.

¹⁵ Про інформацію: Закон України №2657-12 від 02.10.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. Ст. 30

¹⁶ Ясинок М.М. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації фізичних та юридичних осіб в порядку окремого провадження. *Бюлетень міністерства юстиції України: Правова наука*. 2010. С. 66–69.

2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Стисло про дифамацію: Основні концепції законодавства про захист репутації/ Посібник Інституту Медіа Права. 27 с. URL: http://rechtsdialog.org/images/2015/10/Training/Materials/Dyfamatsia_Artikel19.pdf.
4. Михальчишин Н.Л. Ділова репутація підприємств як засіб забезпечення прибутковості на товарних ринках. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. № 835. С. 76–82. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33791/1/12-76-81.pdf>
5. Жорнокуй Ю.М. Слипченко С.А. Личные неимущественные права юридического лица. Очерки права компаний : сборник статей. под общ. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : «ЭКУС», «Цивилистическая платформа», 2019. 408 с.
6. Красавчикова Л.О. Понятие и система личных неимущественных прав граждан (физических лиц) в гражданском праве Российской Федерации *Уральские военные вестн*. Екатеринбург, 1994. 200 с.
7. Міжнародні стандарти забезпечення свободи вираження поглядів. Збірник публікацій Артиклю 19. За ред. Т. Шевченка, Т. Олексюк, Київ : «Фенікс», 2008. 224 с. URL: https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/userimages/book_files/Freedom%20of%20expressions_A19.pdf.
8. Каблак П.І. Дифамація як спосіб незаконного впливу. *Юридичні терміни. Тлумачний словник* / В.Г. Гончаренко, П.П. Андрушко, Т.П. Базова та ін.; за ред. В.Г. Гончаренка. 2-ге вид., стереотипне. Київ : Либідь, 2004. 320 с.
9. Defamation and Freedom of Expression. Media Division Directorate General of Human Rights. Strasbourg, March 2003. 118 с. URL: <https://rm.coe.int/1680483b2d>.
10. Рішення Верховного Суду у справі № 903/297/19 від 20.11.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85935908>.
11. Постанова Верховного Суду у справі №209/4925/13-ц від 03.10.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84725984>.
12. Про інформацію: Закон України №2657-12 від 02.10.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
13. Ясинок М.М. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації фізичних та юридичних осіб в порядку окремого провадження. *Бюлетень міністерства юстиції України: Правова наука*, 2010. С. 66–69.